

**INDICI VERBALI METADISCURSIVI ÎN REZULTATELE
ANCHETELOR NALR/ALRR. PROLEGOMENE
LA VOLUMUL AL III-LEA
DE TEXTE DIALECTALE. MOLDOVA ȘI BUCOVINA**

LUMINIȚA BOTOȘINEANU*

1. Consecință și probă a orientării pragmalingvistice a anchetei dialectale „ca formă de comunicare”¹, inserțiile metalingvistice din discursul vorbitorilor, urmărite în mod programatic de anchetele pentru NALR/ALRR, aduc indicii semnificative în legătură cu poziționarea acestora față de faptul lingvistic în sine. Aflate în conexiune directă cu convenția de colaborare care, având ca obiect autenticitatea manifestării verbale, se stabilește între anchetator și subiect în momentul zero al cercetării de teren, aceste elemente metadiscursive ce intervin în vorbirea spontană conturează oportunitatea imaginii relației dintre semne și cei care le interpretează, deopotrivă la polul emiterii și la cel al receptării. Alternanța rolurilor de emițător și receptor, fundament al comunicării (implicit și al schimbului informațional specific care este ancheta dialectală), multiplică, în cazul vorbitorului, inventarul perspectivelor, întrucât, deși acesta își asumă preponderent funcția de producător al discursului, condițiile anchetei îl pun nu o dată, de exemplu, în situația de a exprima judecăți în legătură cu propriul idiolect și cu graiul al cărui reprezentant este, precum și – fie prin punere în contrast, fie prin stabilire de continuități – în privința altor varietăți dialectale pe care le cunoaște, de regulă prin experiență nemijlocită. Subiectul anchetei dialectale cumulând astfel, pe lângă rolul fundamental de emițător, și pe cel secundar de reflector al realității lingvistice, el ia poziție față de aceasta și operează în consecință anumite configurări, evaluări și etichetări ale elementelor care o compun, după criterii precum variația pe palierele diacronic, diatopic, diafazic sau diastratic; în plus, el

---

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

¹ După o formulă deja celebră, lansată în urmă cu două decenii de profesorul Stelian Dumistrăcel și colaboratorii lui de la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, prin originala monografie omonimă, deschizătoare de noi drumuri și perspective în cercetarea dialectologică (Dumistrăcel *et al.* 1997).

emite, cu privire la situația realităților și la disponibilitatea vocabularului, constatări în măsură să reflecte competența lui idiomatică. Dar atitudinea locutorului față de propriul idiolect nu este întotdeauna explicită și verbalizată ca atare, elementele metadiscursive fiind uneori decelabile din reacțiile lui (ezitări, corectări etc.) la anumiți termeni, forme sau fonetisme actualizate în discurs.

La celălalt pol al comunicării, cu rol preponderent de receptor, anchetatorul face evaluări (de exemplu, se îndoiește de validitatea răspunsului obținut) ale rezultatelor obținute; când participă la comunicare ca emițător (cu specificitățile date de ponderea inevitabil inegală a rolurilor îndeplinite de actanți în această formă aparte de comunicare), inserțiile metalingvistice se prezintă sub forma unor intervenții directe având o funcție de orientare a conversației (sugerări de termeni, reveniri asupra întrebării etc.) sau ilustrează într-o manieră elocventă organizarea anchetei, de la modalitatea de formulare a întrebării (de pildă, directă) la suportul nonverbal sau figurativ al chestionării (indicații, imitații, gesturi, trimiteri la schițele din *Chestionar*).

Din motive care țin în primul rând de relevanța subiectului pentru scopul nostru final (documentarea în vederea configurării primare a materialului pentru volumul al III-lea de texte dialectale aferent NALR–Mold.Bucov.), vom avea în vedere aici doar perspectiva locutorului (nu și a anchetatorului) și, în interiorul acesteia, exclusiv elementele *verbale* metadiscursive.

2. Actualizate atât în ancheta cu chestionarul, cât și în cea pentru etno- și sociotexte și regăsindu-se în toate produsele finite ale anchetei dialectale – hărți lingvistice, liste de tip material necartografiat sau texte dialectale –, precum și în publicațiile premergătoare acestora (volumele introductive ale seriei NALR/ALRR, subintitulate *Date despre localități și informatori*), aceste enunțuri pot îmbrăca forma unor indici codificabili (uneori chiar sunt codificați și de multe ori apar în această formă condensată în paginile atlaselor lingvistice și, într-o măsură mai mică, ale volumelor de texte dialectale). Având în majoritatea lor o dimensiune epistemică și/sau taxonomică, ele acoperă constatări privind variabilitatea lingvistică după criteriile diacronic, diatopic, diafazic și diastratic, dar și observații privind disponibilitatea vocabularului sau situația realităților. O clasificare rafinată a tuturor tipurilor de „simboluri-semne codificate” și de „indici verbali codificabili”, cum le-au numit autorii, o datorăm cercetătorilor ieșeni Stelian Dumistrăcel și Doina Hreapcă, care, într-o serie de studii debutând cu Dumistrăcel, Hreapcă 2008 (vezi în special tabelele 1 și 2 de la p. 120 și 122), au susținut cu argumente solide, în contextul amplorii pe care a luat-o programul de editare informatizată a atlaselor lingvistice regionale, dimensiunea pragmatică a dialectologiei, pusă uneori pe nedrept sub semnul întrebării.

Examinarea comparativă a celor două tabele („Simboluri-semne codificate” și „Indici verbali codificabili”) deschide calea pentru o serie de observații cu privire la predictibilitatea codificării unui anumit element metadiscursiv (cu alte

cuvinte care anume se pretează codificării și în ce circumstanțe este preferabilă utilizarea simbolurilor), dar și pentru stabilirea anumitor echivalențe între diversele categorii de indici metadiscursivi².

De exemplu, se sustrag acestui deziderat general al codificării remarcile cu privire la ariile lingvistice și trăsăturile care, în opinia locutorilor, le-ar defini, faptul lingvistic considerat relevant din punct de vedere spațial devenind astfel un criteriu esențial cu ajutorul căruia aceștia operează clasificări sau stabilesc limite și arii subiective. Constatarea cea mai cuprinzătoare și mai frecventă, referitoare la faptul că în alte areale lingvistice se vorbește „diferit”, „altfel”, „schimbat”, „deosebit” sau pur și simplu „nu se vorbește ca la noi”, se completează cu etichete mai rafinate, desigur nu întotdeauna valabile științific, precum „ardelenește”, de multe ori în opoziție (cel puțin pentru zona în discuție), cu „moldovenește”, respectiv „(ca) la munte”, în opoziție cu „la șes”, „la câmp(ie)”. La fel de dificil de introdus în clase ilustrabile prin simboluri sunt și observațiile de tip diafazic, de tipul: „urât”, „stricat”, „pe limba lată” vs „frumos”, „(mai) delicat”, „din vârful limbii”, „mai subțire”, „mai gingaș”, respectiv diastratic: „ca la (după, în) carte”, „la școală”, „(mai) civilizată”, „ca la oraș”, „în armată”, „(pe) domnește”, „(pe) boierește”; „(pe) țărănește”, „(mai) popular”. Astfel, în condițiile în care, firește, situațiile concrete posibile tind să îmbrace o multitudine de forme, probabilitatea ca o anumită variabilă să fie codificată este invers proporțională cu variabilitatea însăși, care prezintă, pe palierul diatopic (intra- și interdialectal), precum și pe cel diafazic și diastratic, concretizări multiple, a căror redare prin simboluri, în loc să faciliteze accesul la informație, s-ar putea dovedi mai degrabă contraproductivă prin lipsa de transparență. O disponibilitate semnificativă pentru codificare prezintă în schimb parametrul [diagenerațional], în interiorul căruia variația prezintă doar două forme generice, actualizate contrastiv: „așa zic tinerii” (T), față de „așa zic bătrânii” (B), observații corelate de multe ori cu o altă stratificare de tip diacronic, care funcționează tot ca un sistem bimembru, având coordonatele „formă recentă” (R), în opoziție cu „formă veche” (V) (vezi *Tabelul 1, Anexa 1*).

Conform ipotezelor inițiale, oportunitatea codificării ar fi indirect proporțională cu variabilitatea categoriei de informații avută în vedere și ar crește odată cu frecvența (în ideea că, în absența unei frecvențe semnificative, codificarea ar putea fi considerată inutilă, lipsită de randament), dar, după cum rezultă din *Tabelul 2 (Anexa 1)*, analiza indicilor metadiscursivi și a actualizării acestora ne conduce spre ideea că, în realitate, numai prima dintre ipoteze se verifică. Cu o frecvență ridicată în discurs și o variabilitate limitată (prezentând fiecare doar câte două subtipuri), parametrii diacronici ([B] – [T], [V] – [R]) sunt, așa cum am arătat deja, foarte anticipabil a apărea sub formă de simboluri, iar această constatare

---

² Observăm că la polul codificării absolute se află reacțiile nonverbale ale subiectului, precum și anumite precizări ale anchetatorului, dar, nefiind și verbale, aceste două categorii de indici metadiscursivi (care apar întotdeauna în formă codificată) nu ne preocupă aici.

confirmă ipoteza covarianței dintre predictibilitatea codificării și frecvența actualizării, respectiv dintre predictibilitatea codificării și variabilitatea limitată. În schimb, dacă avem în vedere alte categorii (de exemplu, cele referitoare la „disponibilitatea vocabularului” sau la „situația realilor”), asocierea rămâne semnificativă cât privește corelația „disponibilitate pentru codificare” – „variabilitate redusă” (care tinde aici spre 0), dar devine irelevantă pentru indicatorul „frecvență” (medie în cazul de față). Dintre indicii metadiscursivi codificabili care trimit la variația diastratică, doar „așa zic femeile” prezintă un corespondent codificat ([F]), dar, în condițiile în care, de fapt, acesta se realizează foarte rar în discurs (practic nesemnificativ în prezent, conservatorismul lingvistic al femeilor, în trecut urmare a unei mobilități mai reduse a acestora, era deja absolut discutabil în anii '60-'70 ai secolului trecut, când s-au făcut anchetele), relevanța corelației lui cu indicatorul frecvență este limitată.

Ipotezele cu privire la covariația în cazul frecvenței (pe care o considerăm în momentul de față irelevantă), poate și cea referitoare la variabilitate (care pare a fi semnificativă) vor necesita într-o etapă ulterioară a cercetării o abordare cantitativă, de tip statistic, de exemplu cu testul exact al lui Fisher. Anticipăm că acesta va confirma observațiile noastre, deocamdată empirice, formulate în paragraful anterior.

Pe de altă parte, deși regula pare a fi utilizarea doar a unui anumit tip de redare (fie prin simboluri, fie prin indici verbali, ceea ce ar presupune, în principiu, excluderea dubletelor), în anumite cazuri sunt acoperite ambele categorii, iar când simbolurilor li se preferă varianta extinsă, explicită, sau viceversa, opțiunea pentru una sau cealaltă dintre variante ține de adecvarea la tipul de lucrare în care apar (atlas, volum de texte) sau de relevanța răspunsurilor din perspectivă fonetică, morfologică sau lexicală. O naturală nevoie de concizie face ca, mai ales pe hărți (unde spațiul este limitat în mod obiectiv la dimensiunile paginii), dar și în alte concretizări ale rezultatelor anchetei, variantei „desfășurate” să-i fie preferate simbolurile corespunzătoare, acolo unde această corespondență există (vezi *Tabelul 2, Anexa 1*). Pe de altă parte, când se consideră că forma extinsă prezintă un interes lingvistic particular, informația este redată extensiv, decizia putând fi luată în două dintre etapele de lucru, fie deja în momentul anchetei, fie mai târziu, în faza premergătoare publicării. Astfel, anchetatorul poate opta să noteze simbolul sau, dimpotrivă, poate reda secvența respectivă în extenso, în transcriere fonetică (atunci când conține fonetisme reprezentative) ori în formă literarizată (dacă faptul de limbă care se dorește a fi reținut este relevant sub aspect lexical sau morfologic, mai rar sintactic). Procesul de selecție din acest punct de vedere se repetă în etapa prelucrării propriu-zise a materialului în vederea publicării, când autorul (nu întotdeauna același cu anchetatorul) operează propriile analize de relevanță, absolut normale mai ales dacă avem în vedere metoda de anchetă – directă, de cele mai multe ori neînregistrată pe suport magnetic (ceea ce ar fi permis eventuale

ulterioare verificări și validări) –, care presupunea, între altele, viteză de reacție și deci luarea unor decizii sub presiunea timpului.

Aceste probleme (relative) de flexibilitate și transparență care însoțesc în mod inevitabil necesitatea lărgirii sistemului de codificare (în scopul practic de a asigura concizia materialului și fezabilitatea cercetărilor de tip statistic) vor fi compensate însă (prezentul, cu editarea informatizată a unora dintre atlasele lingvistice românești regionale, ne-o demonstrează deja) odată cu trecerea accentului principal de pe versiunea scrisă, tipărită, a atlaselor și a volumelor de texte dialectale pe forma digitală sau online, care oferă prin definiție utilizatorului posibilitatea unei documentări detaliate și oportunitatea unei sistematizări multiparametrice, indiferent de amploarea materialului. Astfel, aplicația ALR, pe care specialiștii de la Institutul de Informatică Teoretică al Academiei Române, Filiala Iași, au dezvoltat-o la sugestia și cu colaborarea permanentă a dialectologilor de la Institutul nostru, face realizabilă căutarea în toată baza de date a oricărui tip de item, indiferent dacă este codificat sau nu.

3. Semnele codificate în cheștiune se regăsesc ca atare, împreună cu decodarea lor, în liste mai mult sau mai puțin complete, în tomurile seriei NALR/ALRR și în volumele de texte dialectale aferente³. La o analiză, fie și sumară, a secțiunii introductive a volumelor I ale atlaselor care prezintă inventarul cvasicomplet al semnelor și simbolurilor, așa cum se întâmplă în cazul NALR–Mold.Bucov. (p. XX–XXI), NALR–Olt. (p. XII), ALRR–Trans. (p. XVI–XVII), NALR–Criș. (p. XVI–XVII) sau ALRR–Munt.Dobr. (p. XVI–XVII), sistemul indicilor metadiscursivi se poate recompune, selectiv, pornind de la două subdiviziuni distincte (*Alte semne* și respectiv *Abrevieri*), uneori subsumate (ambele sau doar prima, de la caz la caz) capitolului de transcriere fonetică. Reluarea sistemului de transcriere fonetică (în linii mari, același ca în ALR, precursorul seriei NALRR/ALRR) fiind considerată probabil superfluă⁴, alte atlase românești regionale (NALR–Ban. sau ALRR–Mar.) s-au limitat, chiar de

---

³ Cel puțin primul tom al fiecărui atlas regional cuprinde date din această sferă de interes (reluare uneori în toate volumele), redate exhaustiv sau nu, în funcție de viziunea editorială specifică a echipelor de lucru; din acest punct de vedere, NALR–Mold. Bucov. se distinge prin acribie, autorii lui decidând să preia această informație, extensiv, în fiecare volum al atlasului, precum și, în formă comasată, în cele 3 volume de texte dialectale publicate până în prezent.

⁴ În ALR I și II (inclusiv seria nouă), tabloul semnelor fonetice, care înglobează lista intitulată *Alte semne* și căruia i se adaugă *Abrevierile*, are deja aspectul și structura care ne sunt familiare din introducerile unora dintre atlasele regionale și ale volumelor de texte dialectale. Totuși, oportunitatea prezentării listei complete devine evidentă dacă avem în vedere că informațiile respective, publicate sub forma unor foi volante sau a unor broșuri atașate atlaselor naționale, sunt în prezent destul de greu accesibile. O variantă ultracondensată apare în ALR I, vol. I, de Sever Pop (Cluj, 1938, p. 9), unde, în două note de subsol (1 și 2) de la capitolul introductiv, Sextil Pușcariu prezintă nu o listă în adevăratul sens al cuvântului, ci doar indicații, grupate generic, despre semnificația anumitor semne diacritice/simboluri.

la primul volum, la redarea *Abrevierilor*, opțiune care lasă însă pe din afară, din păcate (dacă este să ne referim doar la subiectul abordat de noi în aceste pagini, nu și la transcrierea fonetică propriu-zisă), o bună parte din informațiile referitoare la variația diastratică și diafazică, precum și pe cele privind situația realiilor, desfășurarea anchetei, disponibilitatea vocabularului etc., cuprinse în mod obișnuit în lista intitulată *Alte semne*. Astfel, dacă *Abrevierile* (titlu căruia în ALRR-Mar., care o redă exclusiv, i se adaugă precizarea *utilizate în hărți*) explicitează în special anumite codificări ținând de variația diacronică ([B], [T], [R], [V]), pentru simboluri precum ?, #, ∞, [κ], [ε], [σ], [ρ], [?], [!], regășibile totuși în hărți, lipsesc explicațiile, care riscă astfel să rămână opace (sau măcar să fie mai greu accesibile) majorității cititorilor fără o specializare strictă în dialectologie.

O variantă simplificată a acestui sistem de simboluri – de fapt, un fel de sinteză a celor două subsecțiuni de care vorbeam mai sus – regăsim în volumele de etno- și sociotexte care apar ca parte integrantă a proiectului atlaselor lingvistice românești regionale, cu adaptări și ajustări privind specificul culegerii și publicării textelor dialectale. Astfel, sub titlul generic *Alte semne (și abrevieri)*, secțiunea introductivă a volumelor de texte NALR–Mold.Bucov. grupează semne codificate care indică intervenții ale anchetatorului sau ale unor informatori ocazionali ([ ]), faptul că anchetatorul se îndoiește cu privire la exactitatea unui răspuns ([?]), râsul informatorului ca reacție emoțională la apariția unei forme regionale ([!], [!!]), ezitări în vorbire ([ε]), corectări ale formelor date inițial ([κ]), faptul că anchetatorul a sugerat o formă sau un termen ([σ]), respectiv că a revenit asupra unei întrebări privitoare la o formă sau un termen ([ρ]). Întrucât profilul acestui tip de lucrări, construite, între altele, pe principiul că forma este la fel de bogată în informații ca și conținutul⁵, favorizează redarea *in extenso* a oricărei referințe metadiscursive, inclusiv a acelor care ar prezenta un corespondent codificat, remarcăm absența, pe deplin justificată, a unei serii de simboluri care, în atlase, inevitabil mai supuse limitelor și rigorilor spațiului tipografic, aduc clarificări în legătură cu disponibilitatea vocabularului sau situația realiilor (#, ∞), indică necunoașterea răspunsului de către informator (?) sau țin locul unor taxonomii empirice după criteriul variației diacronice ([B], [T], [R], [V]). Condensate la maxim în atlase sau redate ocazional în note, aceste informații se regăsesc în volumele de texte în formă „desfășurată”: „nu (mai) știu cum se zice”, „nu îmi (mai) aduc aminte”, „bătrânii ziceau...”, „nu se mai zice acum...”, „acuma îi spunem...” etc.

⁵ Specificitate prinsă de Emil Petrovici într-o formulă, rămasă celebră, care puna volumele de texte dialectale cumva în contrast cu atlasele lingvistice; în vreme ce hărțile prezintă „imaginea, să zicem «fotografia» instantanee, nemișcată a graiului din fiecare punct cartografic”, textele oferă „un scurt «film» cu imagini mișcătoare pe care putem urmări aceleași graiuri în mers” (Petrovici 1943: VII).

4. Această sumară trecere în revistă a prezenței indicilor verbali codificabili în rezultatele publicate ale anchetelor pentru ALRR/NALR ilustrează specificități decurgând, pe de o parte, din micile note caracteristice fiecărui atlas regional în parte (care nu anulează nicidecum proiecția lor generală unitară) și, pe de altă parte, din diferențele metodologice și de concepție (diferențe de altfel absolut naturale) între atlasele propriu-zise și volumele de texte. Asemenea acestora din urmă, volumele introductive de *Date* limitează la maxim codificările, fără ca aceasta să presupună însă absența indicilor verbali metadiscursivi, ci doar o bine-venită adaptare la miza primă a cărții (prezentarea cât mai explicită a contextului și a subiecților anchetei) și la destinatarul acesteia (probabil cel mai generic dintre destinatarii publicațiilor anchetelor pentru ALRR/NALR, întrucât acest tip de abordare oferă un cadru generos și destule sugestii valide nu doar pentru cercetările lingviștilor, ci și pentru cele ale toponimiștilor, istoricilor, etnologilor etc.). Transparența informației fiind așadar esențială într-un astfel de demers, autorii volumelor introductive au optat, pe bună dreptate, pentru redarea extensivă, explicită, a tuturor informațiilor epistemologice obținute în cursul anchetei.

4.1. În vederea publicării volumului al III-lea de *Texte dialectale. Moldova și Bucovina*, prima etapă a presupus în mod firesc o examinare sistematică a tuturor elementelor oferite de cercetările de profil derulate în aria vizată, începând cu prima jumătate a secolului al XX-lea. Dacă surse precum Weigand 1902 sau *Graiul* furnizează date lingvistice semnificative, tot atâtea puncte de plecare pentru cercetări contemporane, mai ample sau doar punctuale, în măsură să pună în lumină, de exemplu, evoluția graiurilor locale, ele sunt total inutilizabile când vine vorba despre metadiscurs, întrucât metoda adoptată de cercetătorii de acum mai bine de un secol, una clasică (sau să zicem neorientată pragmatic?), presupunea normalizarea transcrierii fonetice și „epurarea” textului de o parte importantă a aspectelor care ilustrează funcția de comunicare. *Mutatis mutandis*, acest tip de texte în registru dialectal au, față de etno- și sociotextele publicate în prezent, aspectul „ideal” pe care îl are o melodie imprimată pe un CD în raport cu înregistrările succesive în studio, cu ezitățile, oscilațiile și negocierile care au dat naștere formei finale.

4.2. Componenta metadiscursivă fiind cu totul incidentală în sursele premergătoare seriei NALR/ALRR, documentarea în această chestiune a vizat în special materialul cartografiat sau necartografiat din tomurile deja publicate ale NALR-Mold.Bucov. (de unde se obțin în egală măsură, firește, și indicii ținând de palierul discursiv). Oferind elemente de importanță fundamentală în cunoașterea preliminară a zonei anchetate și configurarea subariilor acesteia, în scopul particular și pragmatic al delimitării etno- și sociotextelor din vol. al III-lea în mai

multe părți (în cazul de față, trei), aceste date se completează oportun cu informațiile consemnate de anchetatori în volumul de *Date*.

4.3. Volumul de *Date* reține esențialul din demersurile taxonomice ale subiecților aflați în situația de anchetă, dispuși la eforturi epistemologice spontane sau stimulați să o facă (de contextul anchetei sau de intervențiile directe și specifice ale cercetătorului). Confirmate sau nu de perspectiva științifică, aceste rezultate primare ale anchetei, alături de categorizările strict științifice, pot dirija structurarea de ansamblu, în funcție de anumite granițe lingvistice identificate, a materialului publicabil sub formă de texte în registru dialectal. Oricât de empiric și de aproximativ ar fi punctul de vedere al locutorului, acesta nu este în niciun caz de ignorat, măcar pentru faptul că opinia lui cu privire la propriul idiom îi influențează cu siguranță idiolectul cel puțin din perspectivă diafazică, prin selectarea (intenționată sau nu) a anumitor trăsături ale limbii subsumate ideii de adecvare la contextul situațional. Pe de altă parte, o orientare explicită a vorbitorilor spre o anumită arie dialectală poate conduce, printr-o anticipabilă valorizare a acesteia, spre consolidarea caracteristicilor ei definitorii, în maniera în care acționează *l'esprit de clocher*, teoretizat de Ferdinand de Saussure (2003: 321, 322).

Astfel, aria anchetată pentru volumul al III-lea de texte a fost delimitată în trei subarii distincte, iar rațiunea acestei structurări, care evident că nu ține în particular de domeniul epistemologiei empirice, o include cu siguranță; astfel, constatări precum: „În Bălțătești și mai ales în Valea Seacă, oamenii *is șepeléz* (vorbesc cu ș muiat), iar în Humulești Noi oamenii vorbesc «ca la munte, mai stricat ca la noi»” (pct. 561, Humulești, Târgu-Neamț, jud. Neamț (*Date*: 223) constituie, chiar dacă nu repere pertinente științifice, cel puțin ipoteze demne de a fi adoptate ca puncte de plecare pentru verificări și evaluări ulterioare. Ca o observație colaterală, textele înregistrate în pct. 561 Humulești vor fi incluse în partea a treia a volumului al III-lea, în timp ce acelea din Bălțătești vor apărea în partea a doua.

4.4. Totuși, în perspectiva pregătirii pentru tipar a volumului al III-lea de texte dialectale NALR-Mold. Bucov., evident că interesul principal pentru informațiile metadiscursive identificabile în volumele apărute deja în cadrul proiectului NALR/ALRR nu este dat de reperele pe care acestea le-ar oferi în direcția stabilirii repartiției dialectale a zonei investigate (cu consecințe asupra configurării materialului înregistrat), așadar de valoarea lor taxonomică, inevitabil foarte aproximativă, ci mai curând de componenta strict informativă, de modul în care vorbitorii percep și reflectă realitatea lingvistică imediată, cu alte cuvinte de valoarea lor epistemică, fie ea și relativă.

O concentrare a atenției pe indicii metadiscursivi *verbali*, așa cum apar ei consemnați în volumul de *Date*, ne conduce la concluzia că o pondere semnificativă o au informațiile de tip diatopic (asupra cărora ne-am oprit aici

pentru o analiză ilustrativă), de la caracterizări generale, care pot fi încadrate sub eticheta „altfel” (având în practică concretizări multiple: „[grai] diferit”/ „deosebit”, „schimbate [unele rostiri]”, „nu vorbesc ca la noi” etc.), la observații de tip interdialectal sau intradialectal, susținute sau nu de „argumente” factice (trăsături, de regulă fonetice sau lexicale, considerate tipice pentru o zonă sau alta; vezi *Anexa 2*).

Având în vedere faptul că vorbitorul pare mai tentat să emită opinii în privința alterității lingvistice în măsura în care aceasta prezintă caracteristici cu care propria realitate vine în contrast, interesul lui este suscitât în primul rând de diversitate, opoziția fundamentală pe care o stabilește fiind în cazul de față între aria „ardelenească” și cea „moldovenească”, cărora le atașează sau nu anumite elemente distinctive pe care le consideră specifice. Astfel, sunt percepute ca fiind „ardelenești”/ „mocănești” formele *hăsta*, *hăla* ale demonstrativului, apoi lexemele *băiată* „copilă” (vezi *Anexa 2*), *clop*, *suman*, *gubă*, *cârd* „herghelie” etc. (unele dintre ele puse în mod eronat în conexiune cu aria în discuție), însă, cumva anticipabil, marea majoritate a faptelor de limbă remarcate de informatori ca fiind suficient de relevante cât să fie aduse în discuție rămân neatribuite vreunei unități dialectale anume, inclusiv atunci când este vorba despre trăsături ardelenesti (în sens larg) dintre cele mai tipice și mai evidente, ca de exemplu palatalizarea dentalelor sau confuzia dintre palatalele secundare (reflex al alterării labiodentalelor în poziție iot) cu palatalele primare.

Demersul taxonomic se completează cu observații care țin de variația intradialectală, destul de frecvente, poate și pentru că sunt în majoritate rezultatul unor experiențe nemijlocite, al contactului direct cu realitatea lingvistică imediată: „Ca grai, *Filipeni* e deosebit de satul Mărăști [...], locuitorii [fiind] după tradiție *veniți de la Vatra Dornei* și împrăștiți pe loc”, pct. 601, Mărăști, Filipeni, jud. Bacău (*Date*: 285); „Ca grai se deosebesc cei din Valea Lupului, care se zice că sunt *dorneni*, aduși cu ocazia împrăștiării de la 1864”, pct. 604, Godinești de Jos, Vultureni, jud. Bacău (*Date*: 290); „...în Humuleștii Noi oamenii vorbesc «ca la munte, mai stricat ca la noi»”, pct. 561, Humulești, Târgu-Neamț, jud. Neamț (*Date*: 223 etc.). Și aici, ca și în cazul variației interdialectale, spectrul indicilor verbali metadiscursivi cuprinde, alături de consemnarea glotodiversității în maniera ilustrată *supra*, și situații în care diferența este ilustrată prin cel puțin o trăsătură, dar frecvența acestora este redusă.

O ultimă categorie de indici verbali metadiscursivi cu relevanță diatopică, de fapt cea mai semnificativă procentual, are în comun evidențierea anumitor trăsături fonetice sau lexicale, actualizate în contrast, dar fără a se face pasul spre taxonomizare prin circumscrierea lor unei arii sau alteia. Este vorba despre observații asupra unora dintre faptele de limbă care au reținut atenția locutorului, actualizate desigur în virtutea „stridenței” lor în raport cu trăsăturile corespunzătoare ale idiomului local. De altfel, întrebarea din partea

introdusivă a chestionarului care generează toată această tipologie de răspunsuri (fie despre graiuri diferite în general, constatare argumentată sau nu prin prezentarea unor trăsături lingvistice distinctive, fie despre particularități semnalate ca atare) este în mod cert formulată în așa fel încât să declanșeze reacția la diferență și în subsidiar să furnizeze informații comparabile în toate punctele de anchetă.

Surse ale valorii pragmatice a anchetelor pentru NALR/ALRR și a publicațiilor din cadrul acestui proiect, indicii metadiscursivi nonverbalii, ca și markerii metadiscursivi verbali, deschid calea pentru o serie de analize punctuale multiparametrice și aduc împliniri interesante perspectivei clasice asupra materialului înregistrat, orientat preponderent asupra componentei discursive.

BIBLIOGRAFIE

- ALR I/I, II = *Atlasul lingvistic român*, Partea I, de Sever Pop, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu–Leipzig, 1942.
- ALR II/I = *Atlasul lingvistic român*, Partea a II-a, de Emil Petrovici, vol. I, Sibiu–Leipzig, 1940.
- ALR II sn = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. I, București, Editura Academiei, 1956.
- ALRR–Mar. I = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, vol. I, București, Editura Academiei, 1968.
- ALRR–Munt.Dobr. I = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*, de Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1996.
- ALRR–Trans. I = Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, *Atlasul lingvistic român, pe regiuni. Transilvania*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1992.
- ALRT II = Emil Petrovici, *Texte dialectale, culese de...*, *Suplement la Atlasul lingvistic român*, II, Sibiu–Leipzig, 1943.
- Dumistrăcel *et al.* 1997 = Stelian Dumistrăcel, în colaborare cu Doina Hreapcă și Ion-Horia Bârleanu, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Iași, Editura Academiei Române.
- Dumistrăcel, Hreapcă 2008 = Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, *La variation linguistique sous la perspective de l'informatisation des atlas régionaux roumains*, în „Revue roumaine de linguistique”, LII, nr. 1–2, p. 107–123 (vezi în special tabelele 1 și 2, la p. 120, 122).
- Graiul* = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu și Th. D. Sperantia, *Graiul nostru*, vol. I, București, Atelierele Grafice Socec & Co., 1906.
- NALR–Cr. I = Ionel Stan, Dorin Urișescu, *Noul Atlas lingvistic român. Crișana*, vol. I, *Corpul omenesc*, București, Editura Academiei Române, 1996.
- NALR–Mold.Bucov. Date = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina. Date despre localități și informatori*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, București, Editura Academiei, 1987.
- NALR–Mold.Bucov. I = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, vol. I, București, Editura Academiei, 1987.

- NALR–Mold.Bucov. II = *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, vol. II, Iași, Editura Academiei Române, 1997.
- NALR–Mold.Bucov. III = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț și Luminița Botoșineanu, Doina Hreapcă, Florin-Teodor Olariu, vol. III, București, Editura Academiei, 1987.
- NALR–Mold.Bucov. IV = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Adrian Turculeț și Luminița Botoșineanu, Doina Hreapcă, Florin-Teodor Olariu, Veronica Olariu, vol. IV, București, Editura Academiei, 1987.
- NALR–Mold.Bucov. *Texte I/1* = *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, Iași, Editura Academiei Române, vol. I, partea 1, 1993.
- Saussure 2003 = Ferdinand de Saussure, *Scrieri de lingvistică generală*, traducere de Luminița Botoșineanu, Iași, Editura Polirom.
- Weigand 1902 = Gustav Weigand, *Die Dialekte der Moldau und Dobrudscha*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache”, IX, p. 138–236.

METADISCURSIVE VERBAL INDEXES IN THE RESULTS OF THE NALR / ALRR SURVEYS. INTRODUCTION TO VOLUME III OF DIALECTAL TEXTS. MOLDOVA AND BUCOVINA

ABSTRACT

Realised both in the surveys with the questionnaire of the regional Romanian linguistic atlases (NALR/ALRR) and in the one for the ethno- and sociotexts, metadiscursive elements can be found in all the finished products of this complex demarche – linguistic maps, lists of non-mapped material or dialectal texts – as well as in the publications preceding them (the introductory volumes of the NALR/ALRR series, subtitled *Data about localities and informants*). They appear in the form of codifiable verbal indexes (that are codified sometimes), as it was highlighted in previous analyses.

According to the working hypothesis, which is to be verified in a later stage of our research, the predictability of a metadiscursive verbal index of being coded is directly proportional to its frequency (however, this indicator seems to be less conclusive) and inversely proportional to its variability (correlation that seems to be much more relevant). Between the system of signs/symbols listed in the volumes of the NALR/ALRR series and the much wider list of metadiscursive verbal markers rendered in extenso, a (partial) correspondence can be established; the equivalences are not absolute, as they depend, on one hand, on the type of work in which the respective coded or not coded indexes appear and, on the other hand, on the linguistic (phonetic, morphosyntactic) relevance of the extended variant. The study shows how the metadiscursive component, whether it has an epistemic or taxonomic value (or possibly cumulates them), can prove itself to be essential for a deeper knowledge of the investigated area and also for the design and structure of the material to be published as dialectal texts.

Keywords: *metadiscursive verbal elements, regional Romanian linguistic atlases, interdialectal variation, intradialectal variation, dialectal texts.*

ANEXE

ANEXA 1

(cf. Dumistrăcel, Hreapcă 2008: 120, 122, tabelele 1 și 2)

Tabelul 1

Semnificația / referentul	Semne – simboluri	Variabilitate	Frecvență
Variație diacronică	[B], [T]; [V], [R]	Minimă	Semnificativă
Variație diastratică	[F]	0	Redusă
Disponibilitatea vocabularului	?, #	0	Medie
Situația realiilor	∞	0	Medie

Tabelul 2

Semnificația / referentul	Semne – simboluri	Enunțuri
Variație diacronică	[B]/[T]; [V]/[R]	„cum spune(a) bunica”, „moșnegii zic...”/ „zic tinerii” „pe vechi”, „înainte (vreme)”, „nu se mai zice”, „se zice mai rar”/ „pe nou”, „acum (se zice)”
Variație diastratică	[F]	„așa zic femeile”
Disponibilitatea vocabularului (cu anumite implicații diacronice)	?, #	„nu știu”, „nu-mi mai aduc aminte”, „nu-mi vine acuma”; „nu se zice (așa)”, „nu se folosește la noi/pe aici”
Situația realiilor	∞	„nu crește pe la noi” (o plantă), „nu avem așa ceva” (un detaliu de relief, o unealtă etc.), „nu este obiceiul”, „nu se obișnuiește”, „azi nu mai este (un obiect)”

ANEXA 2

Indici verbali metadiscursivi cu relevanță diatopică
(din vol. NALR–Mold.Bucov. *Date*, pentru pct. de anchetă care vor figura în vol. al III-lea TD–Mold. Bucov.)

1. Observații cu caracter general

1.1. Eticheta „altfel”

567. GÂRCINA (Neamț): „Inf. pr. a apreciat că *îm vâlîa mîntilu is skimbâti únele* [rostiri], *da-s dipârți* [acele sate]” (*Date*: 234).

569. CRACĂUL NEGRU, Crăcăoani (Neamț): „*Deosebite* de graiul local li se pare locuitorilor a fi vorbirea celor din Pipirig (care africitizează dentalele în poziția iot [n. anchet.]) și a celor din Mitocu Balan (care, ca și cei din vestul Moldovei, nu africitizează palatalele [n. anchet.])” (*Date*: 237–238).

575. LUNGENI, Broșteni (Suceava): „În comună se află și cătunul *porcărğața*, în apropiere de satul Barnaru, format din locuitori strămutați de la Hangu și Buhalnița, și ei cu un grai *deosebit*” (*Date*: 248).

576. POIANA, Grințieș (Neamț): „*Diferit* se vorbește la Ceahlău” (*Date*: 250).

587. SCORȚENI (Bacău): „La Pustiana și *sîrg'* «se vorbește *altfel* decât la noi” (*Date*: 267).

594. GURA VĂII (Bacău): „În comună sunt *fiğán' la timilîi* «care nu vorbesc ca la noi” (*Date*: 277).

1.2. Trăsături semnalate ca fiind diferite, neatribuite unei arii dialectale anume

<p>p, b + iot: (p)k'/(p)t'/(p)ê, (b)g'/(b)d'/(b)ĝ</p>	<p>471. ȘARU DORNEI (Suceava): „Ca grai, se deosebesc de Broșteni (unde se spune <i>copk'îl</i>, nu <i>copc'îl</i>)” (Date: 49). 472. CATRINARI, Panaci (Suceava): „Ca grai se deosebesc de cei [...] din <i>pîrîyuu pînti</i> ([...] <i>ĉept</i> = piept) și din Fărcașa (<i>k'isór</i>)” (Date: 51). 566. BĂLȚĂTEȘTI (Neamț): „Față de graiul local, sunt deosebiri în <i>cracăyuu négru</i> și <i>n'itócu</i>, unde se spune <i>copc'îlá</i>” (Date: 232). 570. PIPIRIG (Neamț): „Ca grai, locuitorii din Boboiești și Pluton se deosebesc prin rostirile: [...] <i>ĝîni</i>, [...], fiind considerați de pipirigeni ca foarte înapoiți” (Date: 239). 572. CEAHLĂU (Neamț): „Deosebite ca grai sunt satele Grințieș și Galu, unde locuitorii rostesc <i>copc'îl</i>, <i>obĝĝl'</i>” (Date: 243). 573. POIANA LARGULUI, Poiana Teiului (Neamț): „Ca grai, sunt deosebiri în Galu (unde se spune <i>capc'îf</i>, în loc de <i>capt'îf</i> = căpiță)” (Date: 245). 575. LUNGENI, Broșteni (Suceava): „Ca grai, localitatea se deosebește de [...] Gura Negrii (<i>napc</i> = napi)” (Date: 248). 585. VĂSIEȘTI-MOINEȘTI (Bacău): „Locuitorii observă că în vecinătatea satului, <i>di la măjnesh' la dîal, lucăcesh' și dofteána</i>, se spune <i>ĉicór</i>” (Date: 263).</p>
<p>f, v + iot: ș/h', ž/g'/(y)</p>	<p>562. BRUSTURI, Brusturi-Drăgănești (Neamț): „Ca grai se deosebește de Poiana ([...] <i>g'îtâ</i>, față de Brusturi, unde se rostește [...] <i>d'/(g'îtâ)</i>” (Date: 225). 593. LIVEZI (Bacău): „Ca grai, Livezi se deosebește de Helegiu (<i>žin</i> față de <i>g'in</i>)” (Date: 275). 604. GODINEȘTII DE JOS, Vultureni (Bacău): „[...] cei din Valea Lupului [...] palatalizează fricativele labio-dentale în tip nordic (<i>š, ž</i>, nu <i>h', y</i>)” (Date: 290). 605. BUDA, Răchitoasa (Bacău): „Ca grai, <i>răkituása, slobozîa</i> și <i>fúlg</i> se deosebesc prin folosirea fricativelor moldovenești <i>š, ž</i> provenite din palatalizarea lui <i>v, f: žin, șerb</i>, în loc de <i>g'in</i> (sau <i>yin</i>), <i>h'erb</i>, ca în Buda” (Date: 292). 613. BURDUSACI, Răchitoasa (Bacău): „Față de graiul satului, graiul din Răchitoasa sau Glăvănești se deosebește prin fricativele de tip nordic <i>š, ž</i> în loc de <i>g', y, h'</i> ca în Burdusaci și în celelalte sate [...]” (Date: 301).</p>
<p>t, d + iot : t'/(k'î), d'/(g'î)</p>	<p>472. CATRINARI, Panaci (Suceava): „Ca grai se deosebesc de cei [...] din <i>pîrîyuu pînti</i> (<i>púnĉe</i> = punte, <i>múnĉe</i> = munte, <i>ĝal</i> = deal [...])” (Date: 51). 570. PIPIRIG (Neamț): „Ca grai, locuitorii din Boboiești și Pluton se deosebesc prin rostirile: [...] <i>bad'/(g'îcâ)</i>, fiind considerați de pipirigeni ca foarte înapoiți” (Date: 239). 575. LUNGENI, Broșteni (Suceava): „Ca grai, localitatea se deosebește de Ostra (<i>băĝîcâ</i> [...]) [...] și Borca (<i>pîrău pînĉi</i> = Pântii)” (Date: 248). 589. MIRON COSTIN, Trifești (Neamț): „Deosebit de graiul satului, în Bozieni și Ruginoasa (com. Dulcești) se produce africativizarea dentalelor urmate de iot: <i>băĝîj, ĝimineáța, frúnĉi</i>” (Date: 269–270).</p>
<p>k', g': t'/(ĉ), d'/(ĝ)</p>	<p>557. MIROSLOVEȘTI (Iași): Ca grai, sunt deosebiri în <i>drăgușân'</i>: <i>o ĉîli di raĉiy</i> [o chilă de rachiu]” (Date: 217). 562. BRUSTURI, Brusturi-Drăgănești (Neamț): „Ca grai se deosebește de Poiana (<i>ok</i> [...] față de Brusturi, unde se rostește <i>obk</i> [...])” (Date: 225).</p>

<i>ê, ĝ : ș, ž</i>	581. BOLĂȚĂU, Zemeș (Bacău): „Se deosebește ca grai de Zemeș și Văsiești, unde în locul fricativelor moldovenești <i>ș, ž</i> se rostește <i>ê, ĝ</i> ” (Date: 258). 586. DOFTEANA (Bacău): „Ca grai, localnicii se deosebesc de «vecinii» din Valea Câmpului (care rostesc fricativele moldovenești <i>ș, ž</i> în locul africatelor <i>ê, ĝ</i> ” (Date: 265). 587. SCORȚENI (Bacău): „[...] la <i>četățuța, strugăr, năsojești</i> se folosesc numai fricativele moldovenești <i>ș, ž</i> față de africatele <i>ê, ĝ</i> (întâlnite uneori în localitate)” (Date: 267).
<i>velarizarea după labiale (mărg)</i>	601. MĂRĂȘTI, Filipeni (Bacău): „Ca grai, <i>filipén</i> e deosebit de satul Mărăști prin aceea că locuitorii [...] spun: <i>mărg</i> ” (Date: 285). 613. BURDUSACI, Răchitoasa (Bacău): „Față de graiul satului, graiul din Răchitoasa sau Glăvănești se deosebește prin [...] fonetisme ca <i>mărg</i> (Date: 301).
<i>conservarea lui ĝ (<ĭ lat.+ o, u)</i>	575. LUNGENI, Broșteni (Suceava): „Ca grai, localitatea se deosebește de Ostra ([...] <i>ĝoc</i> [= joc])” (Date: 248).
<i>conservarea lui r în fărînă</i>	570. PIPIRIG (Neamț): „Ca grai, locuitorii din Boboiești și Pluton se deosebesc prin rostirile: <i>fărînă</i> [...], fiind considerați de pipirigeni ca foarte înapoiți” (Date: 239).
<i>ș, j > s, z</i>	557. MIROSLOVEȘTI (Iași): Ca grai, sunt deosebiri [...] în <i>zăpódji</i> , unde <i>ș</i> e rostit ca <i>s</i> : <i>sofir</i> [= șofer]” (Date: 217). 591. ȘERBEȘTI, Săucești (Bacău): „Ca grai, la <i>lózți</i> și parțial la <i>sk'inén</i> , spun inf., «sunt oameni care vorbesc cu <i>s, z</i> , în loc de <i>ș, j</i> ” (Date: 272).
<i>muierea lui ș</i>	561. HUMULEȘTI, Târgu-Neamț (Neamț): „În Bălțătești și mai ales în Valea Seacă, oamenii <i>is șepeléz</i> (vorbesc cu <i>ș</i> muiat)” (Date, p. 223).
<i>deschiderea lui ă protonic</i>	570. PIPIRIG (Neamț): „Ca grai, locuitorii din Boboiești și Pluton se deosebesc prin rostirile: <i>fărînă</i> [...], <i>paduri, ba^sicâ</i> , fiind considerați de pipirigeni ca foarte înapoiți” (Date: 239). 572. CEAHLĂU (Neamț): „Deosebire ca grai sunt satele Grințieș și Galu, unde locuitorii rostesc [...] <i>pamint, paduri</i> ” (Date: 243).
<i>é...e : ęa</i>	593. LIVEZI (Bacău): „Ca grai, Livezi se deosebește de Berzunți (<i>leámni</i> , față de <i>lémne</i>)” (Date: 275).
<i>închiderea lui o protonic</i>	602. PETREȘTI, Pâncești (Bacău): „Sunt deosebiri de grai în satul Pâncești, unde [...] sunt caracteristice fonetismele <i>fuméji, buǎli</i> ” (Date: 287).
<i>apocopa silabelor post-tonice la numele proprii în V</i>	559. DOCHIA, Girov (Neamț): „La Mărgineni oamenii vorbesc altfel: <i>măi g'ó!</i> , <i>măi țo!</i> , <i>tu ilé!</i> [voc. ale n. pers. Toader, Gheorghe, Ileana]” (Date: 220). 604. GODINEȘTII DE JOS, Vultureni (Bacău): „[...] cei din Valea Lupului [...] prescurtează numele proprii la vocativ: <i>tuá! g'ó!</i> ” (Date: 290).
<i>m.m.c.perf. periphrastic</i>	604. GODINEȘTII DE JOS, Vultureni (Bacău): „[...] cei din Valea Lupului [...] folosesc m.m.c.perf. periphrastic (<i>m-am fos_dus</i>)” (Date: 290).
<i>adv. amu</i>	601. MĂRĂȘTI, Filipeni (Bacău): „Ca grai, <i>filipén</i> e deosebit de satul Mărăști prin aceea că locuitorii [...] spun: [...] <i>amu</i> ” (Date: 285).
<i>băiată</i> 'copilă', 'fată'	581. BOLĂȚĂU, Zemeș (Bacău): „Se deosebește ca grai de Zemeș și Văsiești, unde [...] pentru sensul 'fată' se folosește cuvântul <i>băiată</i> ” (Date: 258).
<i>a cânta</i> 'a boci'	604. GODINEȘTII DE JOS, Vultureni (Bacău): „[...] cei din Valea Lupului [...] <i>cînt mórta</i> = îl bocesc” (Date: 290).

<i>lele/țață</i>	602. PETREȘTI, Pâncești (Bacău): „Sunt deosebiri de grai în satul Pâncești, unde se spune <i>lele</i> în loc de <i>țață</i> ” (Date: 287).
<i>vorovesc</i> 'vorbesc', <i>sfeter</i> 'flanelă', <i>laibăr</i> 'haină'	472. CATRINARI, Panaci (Suceava): „Ca grai se deosebesc de cei din Bilbor (<i>vorovesc</i> = vorbesc, <i>sfék'er</i> 'flanelă', <i>lăibăr</i> 'haină')” (Date: 51).

2. Observații cu privire la variația interdialectală

2.1. Eticheta „ardeleneste”, actualizată în contrast cu eticheta „moldovenește”

560. HLĂPEȘTI, Dragomirești (Neamț): „Locuitorii din Bârgăoani și Talpa se deosebesc de localnici în privința graiului și a portului (se zice că ar fi din Ardeal)” (Date: 222).

576. POIANA, Grințieș (Neamț): „[...] în Tulgheș se vorbește «ardeleneste»” (Date: 250).

578. HUISUREZ, Dămuc (Neamț): „În privința graiului, localnicii fac observația că vecinii lor de la șosea, adică cei din Dămuc și din Bicaz-Chei, vorbesc [...] tot ardeleneste ca și ei” (Date: 253).

613. BURDUSACI, Răchitoasa (Bacău): „Localnicii cred despre locuitorii celor două sate [Răchitoasa și Glăvănești] – datorită graiului și faptului că sunt foști clăcași mănăstirești – că ar fi urmașii unor «mocani» transilvăneni, veniți de puțină vreme (cel mult 200 de ani)” (Date: 301).

*

558. RUGINOASA, Dulcești (Neamț): „Ca grai, satul se deosebește de toate celelalte sate învecinate, unde se vorbește «moldovenește»” (Date: 219).

2.2. Trăsături semnalate, considerate a fi ardeleneste

dem. (<i>h</i>)ăsta, (<i>h</i>)ăla, aia	594. GURA VĂII (Bacău): „La Brătla se vorbește diferit de Gura Văii: <i>vorgesc mocănești: hăsta, hăla</i> [?]” (Date: 276–277).
<i>băiată</i> 'copilă', 'fată'	580. GOIOASA, Agăș (Bacău): „Inf. declară că în Brusturoasa locuitorii vorbesc ca în Transilvania: <i>tu băito!</i> = fată!” (Date: 256).

3. Observații cu privire la variația intradialectală

3.1. „De la Vatra Dornei”

601. MĂRĂȘTI, Filipeni (Bacău): „Ca grai, *filipén!* e deosebit de satul Mărăști [...] locuitorii [fiind] după tradiție veniți de la Vatra Dornei și împroprietăriți pe loc” (Date: 285).

604. GODINEȘTII DE JOS, Vultureni (Bacău): „Ca grai se deosebesc cei din Valea Lupului, care se zice că sunt dorneni, aduși cu ocazia împroprietăririi de la 1864” (Date: 290).

3.2. „Ca la munte”

561. HUMULEȘTI, Târgu-Neamț (Neamț): „[...] în Humuleștii Noi oamenii vorbesc «ca la munte, mai stricat ca la noi»” (Date: 223).

